

УДК 619:614.3:636.085:546.4(477.74)

Тарасенко Л.О., д.вет.н., доцент, **Селіна В.О.**, аспірант
Одеський державний аграрний університет, Одеса, Україна

САНІТАРНО-ГІГІЄНИЧНА ОЦІНКА ФОНОВИХ РІВНІВ ВАЖКИХ МЕТАЛІВ В КОРМАХ БІОГЕОХІМІЧНИХ ПРОВІНЦІЙ ПІВДНЯ УКРАЇНИ

Дослідженнями встановлено регіональні особливості накопичення Кадмію, Плюмбуму, Купруму та Цинку в кормах різних регіонів та зон півдня України. Дослідженнями доведено високий вміст Плюмбуму у 100% зразків насіння кормових культур південного регіону сухо-степової зони, та низький рівень Цинку, що необхідно враховувати при складанні раціонів, і вважати зону біогеохімічною провінцією.

Ключові слова: солі важких металів, ГДК, кормові культури.

УДК 619:614.3:636.085:546.4(477.74)

Тарасенко Л.А., Селина В.О.
Одесский государственный аграрный университет

САНИТАРНО-ГИГИЕНИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА ФОНОВЫХ УРОВНЕЙ ТЯЖЕЛЫХ МЕТАЛЛОВ В КОРМАХ БИОГЕОХИМИЧЕСКИХ ПРОВИНЦИЙ ЮГА УКРАИНЫ

В результате проведенных исследований встановлено особенности накопления Кадмия, Рлюмбума, Купрума и Цинка в семенах кормовых культур разных регионов и зон юга Украины. Региональной особенностью южного региона сухо-степовой зоны является высокое содержание Плюмбума у 100% образцов семян кормовых культур, низкий уровень Цинка, что необходимо учитывать при составлении рационов, и считать зону биогеохимической провинцией.

УДК 619:614.3:636.085:546.4(477.74)

Tarasenko L.O., Selina V.O.,
Odessa state agrarian university

SANITARY-HYGIENIC EVALUATION OF BACKGROUND LEVELS OF HEAVY METALS IN FEED BIOGEOCHEMICAL PROVINCES SOUTH UKRAINE

The features of accumulation of cadmium, lead, copper and zinc in the seed of kor-movykh cultures of different regions and areas of south of Ukraine are Studied. The regional feature of southern district of dry-steppe zone is high content of Plumbum at 100% of samples of seeds of feed crops, low level of Zink, that is necessary while composing the rations and consider this zone as biogeochemical province.

Сучасні агроєкосистеми піддаються значному техногенному впливу, одним з істотних наслідків якого є прогресуюче забруднення ґрунтів важкими металами. Токсичні метали впливають на всі компоненти агроєкосистеми і перш за все на ґрунтову мікробіоту, яка відіграє важливу роль у функціонуванні

грунту і формуванні його родючості. Важкі метали здатні утворювати складні комплексні сполуки з органічною речовиною ґрунту, тому в ґрунтах з високим вмістом гумусу вони менш доступні для поглинання рослинами.

Більш детально рухливість важких металів в ґрунті і доступність їх рослинам була вивчена М.М. Овчаренко [3]. Автор вважає, що токсичність і накопичення важких металів в рослинах визначається головним чином вмістом мобільних сполук, а не валовою їх кількістю в ґрунті. Сумарне забруднення ґрунту знаходять за валовим вмістом елементів концентрацію яких визначають виходячи з середнього вмісту. Кількість міді в материнській породі 15–20 мг/кг, цинку 40 – 75, кобальту 10 – 20, нікелю 20 – 40 мг/ кг ґрунту. Рівні фонових величин кадмію змінюються від 0,4 до 2,5 мг/кг.

Надходження важких металів до організму тварин відбувається через шкіру і дихальні шляхи з повітрям, через шлунково-кишковий тракт з кормами та водою. Майже всі метали тривалий час в організмі знаходяться в комплексі з білками, амінокислотами, органічними кислотами, які легко проникають через гематоенцефалічний і плацентарний бар'єри, викликаючи в організмі ембріогенну, тератогенну і гонадотоксичну дію [1,2,4].

Метою досліджень було вивчити особливості накопичення Кадмію, Плюмбуму, Купрумуну та Цинку в кормових культурах різних регіонів та зон півдня України

Матеріал і методика досліджень. Вміст важких металів в зразках насіння кормових культур різних регіонів півдня України визначали методом інверсійної вольтамперометрії на приладі АВА-2, мінералізацію та пробопідготовку зразків здійснювали на приладі ТЕМОС-експрес.

Результати досліджень. Дослідженнями встановлено, що вміст Кадмію у зразках насіння кормових культур різних регіонів півдня України перевищував ГДК в 1,4-9,4 рази. Встановлено максимальне накопичення Кадмію в зразках насіння бобових (горох, соя, люцерна) південного регіону сухо-степової зони перевищення відносно ГДК становило 5-6 разів відповідно. В інших зразках насіння зернових культур (ячмінь, овес, пшениця) перевищення вмісту Кадмію відносно встановленому гранично допустимому рівню становило 2-3 рази, в насінні буряку кормового – у 2 рази. Перевищення вмісту Кадмію в насінні бобових культур південно-західного регіону середньо - степової зони становило 2-5, насінні буряку кормового у 9 раз.

Одержані результати досліджень свідчать про регіональні особливості накопичення Кадмію в насінні бобових та буряку кормовому.

Фоновий рівень Купрумуну в насінні кормових культур південно-західного регіону середньо - степової зони та південного регіону сухо-степової зони України коливався в межах ГДК (10 мг/кг), виключенням було насіння зернобобових - горох, соя, люцерна (Миколаївська область), де перевищення відносно ГДК становило 1 – 1,4рази, що пов'язано з гідрометеорологічними умовами сухостепової зони, та особливостями акумуляції важких металів бобовими культурами.

Встановлено помірні концентрації Плюмбуму в насінні кормових культур південно-західного регіону середньо-степової зони, де перевищення відносно ГДК становило у 1-2 рази, та високі концентрації в насінні бобових та буряку кормовому, де перевищення становило 5-10 раз. Відзначено перевищення вмісту Плюмбуму відносно ГДК в насінні всіх кормових культур у вище вказаному регіоні та зоні в прибережній смузі р. Дунай у 2-5 рази, що пов'язано з техногенним впливом підприємств прибережної смуги, викидами відходів підприємств зі стоками у р. Дунай, транскордонним переносом токсикантів у навколишнє середовище.

Дослідженнями встановлено, максимальний рівень акумуляції Плюмбуму в насінні всіх кормових культур (ячменю, овесу, гороху, пшениці, сої, буряку кормового, люцерни) південного регіону сухо-степової зони, де перевищення коливалось в межах 3 - 13 разів. Максимальні концентрації свинцю виявлено у насінні зернобобових культур – гороху (4,8 мг/кг), сої (4,3 мг/кг), люцерни (6,3 мг/кг), що було вище ГДК у 9- 13 разів.

Фоновий рівень Цинку у насінні кормових культур південного регіону сухо-степової зони та південно-західного регіону середньо- степової зони України коливався в межах ГДК.

Встановлено, що вміст Цинку у насінні всіх кормових культур південного регіону сухо-степової зони був дуже низьким, тому тварини будуть недоотримувати даний елемент з кормами, і даний регіон слід вважати біогеохімічною провінцією.

Фоновий рівень важких металів у насінні кормових культур, які застосовуються для виготовлення кормів для тварин центрального та південно-східного регіону України свідчать про те, що вміст Кадмію у всіх зразках насіння кормових культур центрального та південно-східного регіонів перевищував ГДК у 2-7,4 рази.

Максимальні концентрації Кадмію встановлено у насінні кормових культур (соя, буряк кормовий, горох,) південно-східного регіону середньо-степової зони (Донецька область), де перевищення відносно встановлених граничнодопустимих норм становило 6-7 разів.

Дослідженнями встановлено, що вміст Купруму у всіх зразках насіння кормових культур центрального регіону північно - степової зони та південно-східного регіону середньо-степової зони коливався в верхній межі ГДК.

Помірне перевищення рівня Купруму у насінні бобових культур південно-східного регіону середньо-степової зони становило 1-2 рази.

Встановлено, що вміст Плюмбуму в зразках насіння злакових культур та буряку кормовому центрального регіону північно-степової зони України перевищував ГДК у 2 - 6, в насінні бобових –у 9-10раз. Рівень Плюмбуму в зразках насіння злакових культур та буряку кормовому південно-східного регіону середньо - степової зони України, перевищував ГДК у 6, в насінні бобових – у 10-11раз, що свідчить про більш інтенсивне техногенне навантаження довкілля регіону. Основними накопичувачами Плюмбуму були насіння ячменю, кукурудзи, гороху, сої, буряку кормового, люцерни.

Максимальні рівні накопичення Плюмбуму відзначено у насінні гороху, сої, буряку кормового, люцерни центрального та південно-східного регіонів, де перевищення відносно ГДК становило 7-11 раз.

Помірні концентрації Цинку встановлено у зразках насіння кормових культур центрального регіону північно-степової зони та південно-східного регіону середньо - степової зони України, які були в межах ГДК (50 мг/кг). Виключенням було насіння бобових культур південно-східного регіону середньо - степової зони де вміст Цинку перевищував ГДК у 1-1,5 рази.

Регіональними особливостями південного та південно-західного регіонів було 100% накопичення Кадмію в зразках насіння кормових культур, де перевищення відносно ГДК коливалось від 2-6 у бобових до 9раз – буряку кормовому.

Встановлено помірні концентрації Плюмбуму в насінні злакових культур південно-західного регіону середньо-степової зони, де перевищення відносно ГДК становило у 1-2рази, та високі концентрації в насінні бобових та буряку кормовому, де перевищення становило 5-10 раз.

Регіональними особливостями південного регіону сухо-степової зони є високий рівень Плюмбуму в 100% зразків насіння кормових культур, де перевищення коливалось в межах 3 - 12 рази, та максимальні концентрації Плюмбуму у насінні зернобобових культур, що було вище ГДК у 9- 13 разів.

Вміст цинку у насінні кормових культур південного, південно-західного, центрального та південно-східного регіонів коливався в межах ГДК. Регіональною особливістю південного регіону сухо-степової зони був дуже низький вміст Цинку у насінні всіх кормових культур, і даний регіон слід вважати біогеохімічною провінцією, та враховувати при складанні раціонів для тварин та проведенні агротехнічних заходів.

Дослідження показали, що вміст Кадмію у 100% зразків насіння кормових культур центрального та південно-східного регіонів перевищував ГДК у 2-7 рази.

Встановлено, що вміст Плюмбуму в зразках насіння злакових культур та буряку кормовому центрального регіону північно-степової зони України перевищував ГДК у 2 - 6, в насінні бобових –у 9-10разів. Рівень Плюмбуму в зразках насіння злакових культур та буряку кормовому південно-східного регіону середньо - степової зони України, перевищував ГДК у 6 разів, в насінні бобових – у 10-11разів.

Висновки:1. Вміст Кадмію в насінні бобових культур (100%) південного та південно-західного регіонів перевищував ГДК у 1-7рази, та буряку кормовому – у 5-10 рази; вміст Кадмію у насінні кормових культур центрального та південно-східного регіонів перевищував ГДК у 2-7 разів.

2.Регіональною особливістю південного регіону сухо-степової зони є високий вміст Плюмбуму у 100% зразків насіння кормових культур (перевищення відносно ГДК коливалось в межах 3 - 12 рази) та низький рівень Цинку, що необхідно враховувати при складанні раціонів, і вважати зону біогеохімічною провінцією.

3. Вміст Плюмбуму в зразках насіння злакових культур та буряку кормовому центрального регіону північно-степової зони України перевищував ГДК у 2 - 6 , в насінні бобових – у 9-10 раз. Рівень Плюмбуму в зразках насіння злакових культур та буряку кормовому південно-східного регіону середньо - степової зони, перевищував ГДК у 6 разів, в насінні бобових – у 10-11 раз.

Перспективи подальших досліджень. Важливим є вивчення рівня накопичення важких металів (Кадмію, Плюмбуму, Купруму та Цинку) в організмі тварин при споживанні кормів забруднених зазначеними токсикантами.

Література

1. Тарасенко Л.О. Сучасні методи дослідження вмісту важких металів в об'єктах навколишнього середовища / Л.О. Тарасенко, Т.В. Макаревич // Аграрний вісник Причорномор'я. Ветеринарні та с.-г. науки: зб. наук. пр. / Одеський ДАУ.-Одеса, 2002. – Вип. 4(15). – С. 123 -127.

2. Макаренко, Н.А. Транслокація свинцю з сірого лісового ґрунту в сільськогосподарські рослини під впливом добрив / Н. А. Макаренко, І. В. Парашенко // Агроекологічний журнал. - 2011. - №2. - С.32-36.

3. Овчаренко М.М. Тяжелые металлы в системе почва – растение – удобрение: автореф. докт. дис. / М.М. Овчаренко. – М, 2000. – 34 с.

4. Тарасенко Л.О. Екологічна та гігієнічна характеристика біогеохімічних (БГХ) провінцій півдня України / Л.О.Тарасенко, А.В.Орлова, Н.О. Кірович // Аграрний вісник Причорномор'я. Сільськогосподарські та біологічні науки: зб. наук. пр. / Одеський ДАУ.-Одеса, 2008. – Вип. 43. – С. 177-180.

Рецензент – д.с.-г.н., професор Козенко О.В.